

ben megfelel. Ehhez pedig fel kell értékelniünk az ismeretfrissítést, az önképzést és a posztgraduális képzést. Ez pedig ismeretek tárháza, új típusú könyvtárak és nemzeti hagyományaink megőrzése nélkül nem lehetséges.

Miért hangsúlyozom mindezt?

Mert napjainkban, az információs robbanás korszakában az egyik legnagyobb kihívás a könyvtárosokra hárul.

Az információáramlás felgyorsulásának idején ugyanis nem elég csak az információs világhálóra rácsatlakozni, azon barangolva levenni, ami fontos. Ha nyelők akarunk lenni, saját könyvtáraink anyagát is mindenki számára hozzáférhetővé, a tudás megszerzése szempontjából naprakésszé kell tenni.

Ez pedig rengeteg munkát igényel a digitalizálástól a rendszerszervezésen át, az ún. információk begyűjtésétől és feldolgozásától kezdve egészen az „olvasók” kiszolgálásáig, ami csakis nemzeti fejlesztési stratégia keretében, kormányzati szerepvállalással vihető sikeresen véghez.

Bízom benne, hogy ez a mostani vándorgyűlés és konferencia mindezt jól elősegíti.

Az indító Berzsényi-idézet azt is üzeni a mának, hogy ilyen történelmi sorsforduló idején, mint amilyenben most részünk van, elsősorban *azzal kell foglalkoznunk, hogy valamennyien a saját munkaterületünkön éljünk lehetőségeinkkel.*

Azt kell biztosítanunk, hogy az új tudás, az új ismeret megszerzéséhez és megteremtéséhez legyen elegendő, a kor igényeinek megfelelő színvonalú könyvtár az ismeretek rendezésében járatos, azok elérését mindenki számára lehetővé tevő könyvtárossal, és az ismeretet megszerezni kívánó művelt olvasóval. Ha mindez így történik, akkor egészen biztosan sikeres lesz Magyarország jövője.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Latorcai János

A hagyomány megőrzésének egy lehetősége: a bibliothecarius doctus

Hagyományörzés és modern szolgáltatás: látszólagos ellentmondás és valós feszültségek. Pedig a könyvtáros szerepe a történelem folyamán valójában semmit sem változott. A legfontosabb feladata mindig az volt, hogy a saját korát megelőző időszak írott kulturális örökségének emlékeit összegyűjtse, nyilvántartsa és őrizze meg a jövő generációk számára. A tevékenysége eredményeként létrejött gyűjtemények anyagát annak megismerése, formai és tartalmi feltárása után a könyvtár típusától függően az érdeklődő olvasó rendelkezésére kellett bocsátania, mai kifejezéssel könyvtári szolgáltatást kellett végeznie. Munkáját mindig a könyves szakma valamennyi résztvevőjével, illetve a könyvek szellemi előállítói val együttesen végezte.

Gondolatban visszamehetünk azokba az időkbe, amikor a szerzői autográf kézirat ismeretlen volt, vagyis a ma is haszonnal olvasott művek írásbeli rögzítése diktálással történt, és a másoló személy alkalmasint rabszolgaként a szerző magán-

könyvtárának kezelője is volt. A könyvkiadó a diktálás után javított példányt sokszorosított. Az ókori közösségi használatú könyvtárak kialakulásának és működésének folyamata kevéssé ismert történet, bizonyos azonban, hogy ezekben a könyvtárakban a kéziratok gyarapítása gyakran helybéli kiadói (másolói) tevékenységhez kötődött. A legnagyobb, legismertebb ókori könyvtárakra (Pergamon, Alexandria) vonatkozó legfrissebb szakirodalom azonban egyértelműen az akkori könyvtárak gyűjteményszervező, a hagyományt számba vevő és átmentő szerepét hangsúlyozza (tehát nem az összegyűjtött anyag használatát).

Rendszeres ismereteink azonban a Római Birodalom összeomlását követő időktől kezdve vannak arra nézve, hogy miként alakult a könyvtáros szerepe a bevezető gondolatban említett hagyományátörökítő folyamatban. Az első regulákban a szerzetesi közösség vezetője is feltűnik könyvtáros szerepkörben, majd a könyvtár, a levéltár és a másoló műhely vezetője azonos személy. A szerepek a középkor folyamán egyértelműen elkülönültek, a könyvkiadás és a könyvkereskedelem intézményei is elváltak egymástól, a XV. században megjelent a kéziratok könyvkiadásban is a raktárra való termelés. Az alkotó, a művek szerzője ebben a változás-sorozatban egyre távolabb került a kiadói és a könyvtáros világtól, a szakmák elkülönültek egymástól. A XV. századi médiumváltás, a nyomtatott könyv megjelenése okozott ebben a kérdésben (a könyves szakmák elkülönült működése) zavart. A zavar persze nem adekvát kifejezés. A médium ugyanis magában hordozott komoly ígéreteket: egy korrigált szövegváltozat változtatás nélküli sokszorosítását, vagyis felvetődött a kulturális hagyomány nyelvi és tartalmi rendbe tétele mellett ennek rendezett, tervszerű továbbhagyományozásának lehetősége. Egyik oldalról az *ordo oeconomica* (amely még az első reformátor generáció tagjai körében is – például Philipp Melanchthon – a társadalmi és a családi rend együttesét jelentette), másik oldalról az *ordo scientiarum*, az *ordo librorum*, illetve az *ordo bibliothecae*. A humanista tudós tehát kezdetben nem azért fordult a könyvnyomtatás felé, mert annak alkalmazásában üzletet látott, hanem a *furor humanisticus* hajtotta. Nem hitt abban, hogy a könyvkiadók, az általuk keresett és felkért tudósok képesek az új eszköz adta lehetőségeket az előbbi értelemben jól használni. Egy része e humanista nyomdászoknak megmaradt tudósnak, a nyomdai, a kiadói és a terjesztői munkát lassan átengedte az azt professzionálisan művelőknek, ő maga pedig megmaradt a minőség ellenőrének. Persze csak addig, amíg a rendszer ezt igényelte, és nem tudta az üzlet a kezdeményezést a kezébe kaparintani. A tudós nyomdászok másik része megmaradt nyomdásznak. Ez esetben az anyagi érdekek a tudományos meggyőződéssel harcoltak az ilyen műhely tevékenységében.

A XVI. század, a világ felfedezése, az ismeretanyag addig elképzelhetetlen mértékűvé bővülése hamar eloszlatta az illúziókat a rendrakás tekintetében. A humanista tudósok új generációinak tagjait pedig az eredeti feladat mellől pástra szólította az egyházi rend felborulása, a protestáns reformáció kezdete. Az enciklopédiák, a katalógusok, a *bibliotheca universalis* megalkotására új szakma alakult. A könyves világban is elkülönült egymástól a kiadó, a nyomda, a terjesztő, és mindegyik kialakította a maga intézményi rendszerét, illetve a kulturális örökség írásban és sokszorosított képből való rögzítésére az értelmiség tovább rétegződött.

A XIX. században bekövetkezett ipari forradalom okozta változások a könyvkiadás történetében a könyvtáros szerepére annyiban voltak hatással, hogy a szakma még jobban eltávolodott a kiadói világtól, a könyvtermelés mennyiségi növekedése

a számbavétel munkálatában (katalógus, bibliográfiák stb.) más munkamódszert igényelt. Aze változásokkal párhuzamosan átalakuló olvasási szokások pedig újfajta könyvtári szolgáltatásokat követeltek ki maguknak.

A szakirodalomban a harmadik nagy médiumváltásnak bemutatott képi forradalom – fotó, mozgókép, TV, videó – a könyvtárosnak a hagyomány dokumentumait számba vevő munkáját kevésbé érintette. Az új információhordozó eszköz megjelent a könyvtárban, ugyanakkor sok olvasót elvitt onnan. A hagyomány átörökítésében játszott szerepe a könyvtárosnak ezzel párhuzamosan gyengült, a mozgókép-médium tartalmi alakításában ráadásul szerep sem jutott ennek a szakmai körnek.

Visszatérve azonban mondandóm eredeti gondolatmenetéhez, nehéz lenne egyetlen előadásban minősíteni azt, hogy mennyire sikerült a nyomtatott könyvmédium ígéretét beteljesíteni, és talán nem is szükséges. A kortársak tudták a jelentőségét a változásnak: a rendszeres megemlékezések, a könyvnyomtatás ünnepe a XVI. századtól az ez évi „Gutenberg 2000” elnevezésű mainzi ünnepségekig mutatják, hogy az utódok sem felejtették el. A XX. század végén azonban egy új médium ismét zavart keltett a rendszerben. E médiumnak még nagyobb horderejű az ígérete: a kulturális örökség digitális rögzítésével az egész eddigi ismeretanyag áttekinthetővé válhat. Egy kutató, egy érdeklődő számára egyetlen emberöltő alatt – ha ez még szükséges – bármilyen szempontból megismerhetővé válik az emberiség eddigi kulturális teljesítménye.

Az előző korokra alkalmazott gondolatmenetet követve az sem meglepő, hogy a szerző – akár a szépíró, akár a szakíró vagy akár a szövegeket kiadó filológus – ma már ugyancsak joggal érezheti annak a pillanatnak az eljöttét, amikor a digitális kézirat vagy a digitális kritikai kiadás elkészítésének feladata rá hárul. A technikai lehetőségeik adottak, a kéziratok csaknem kizárólag digitális eszközökkel készülnek. A tudósok közül többen ismét közvetlenül az új médiumok elterjedése mentén szerveződő kiadói világban keresik és találják meg a helyüket. Néhányan maradnak, mert anyagilag kötődnek immár ehhez a világhoz, a többség azonban – a XVI. századi jelenségekhez hasonlóan – lassan kihátrál, és megtalálja helyét a digitális médiumok által felépített intézményi rendszerben úgy, hogy valóban csak a tudományos kérdésekkel foglalkozik, tudását koncentráltan a minőségi szövegkiadás ellenőrzése és megvalósítása mentén kamatoztatja. Alapvető különbség mutatkozik azonban a XV–XVI. századi és a mostani események között abból a szempontból, hogy az üzlet, a gazdasági érdekeltséget elsődlegesnek tartó közösség milyen helyzetben volt akkor és van ma a tartalmi kérdések meghatározásában. A mostani médiumváltást nem a könyv iránti igény kibővülése, nem is az olvasási szokások átalakulása provokálta. Olyan eszközt hozott létre az emberiség a technikai civilizáció fejlesztése kapcsán, amely többek között a kulturális hagyomány átörökítésének folyamatában is használható. Ez az eszköz ráadásul úgy jött létre, hogy technikai oldalról, pusztán önmaga működésének belső logikájával meghatároz olyan megoldásokat, amelyek már tartalmi kérdéseket érintenek. A folyamat résztvevőinek, vagyis az egyes szakmák képviselőinek a hagyományőrzés és a hagyományozás folyamatában játszott szerepét tehát ad abszurdum egy technológiai megoldás, az ahhoz való viszony határozza meg.

Előadásunk azonban a könyvtárosokról szól. A továbbiakban az eddig vázlatosan jelzett történelmi folyamat – médiumváltás, médiumvándorlás, médiumexpanszió – egy-egy pillanatára emlékeztetnék abból a szempontból, hogy az egyes korszakokban hogyan alakult a könyvtáros helyzete a kulturális örökség átörökítésének folyamatában.

A kéziratos könyv jelentősebb változásainak időszakában a könyvtárosság inkább beosztásnak, semmint önálló szakmának tekinthető. Csak emlékeztetőül: olyan változásokra gondolok, mint a Karoling kor reformjai az íráshasználat és könyvhasználat területén vagy a XI–XII. századi helyesírás-egységesítés. Ilyenek azok a változások a könyvkiadás, a könyvkereskedelem rendszerében, amelyeket az egyetemek megjelenése okozott, és ilyen nagy változás a könyvek használatát segítő részek (indexek, mutatók, tartalomjegyzékek), továbbá a „summa” műfaj kialakulása, elterjedése.

Függetlenül attól, hogy a középkorból is ismerünk olyan neveket, amelyeknek viselői könyvtárosként dolgoztak, a XV. századtól kezdve pedig egyes esetekben hiánytalanul is ismertek a gyűjtemények őreinek névsorai, a legjelentősebb könyvtáros életművek nem bibliothecariusoktól maradtak ránk. A könyvtárak rendje ugyanis a tudomány rendje mentén alakult. A XVII. század végéig a könyvtárakról – és ezen belül a kulturális hagyománynak a könyvtárak által való átörökítéséről – való gondolkodás nem jelentette a biblioteconomiát. Ismerjük persze azokat a traktátusokat, amelyek a könyvtárak építésének kérdéseiről, a fényviszonyokról, a könyvanyag nedvességtől, rovaroktól, tűztől való védelméről szólnak. Az egyes szerzetesrendek reguláiban a könyvek használatának módját, a kölcsönzés és visszaadás rendjét is szabályozták. (Állományvédelem, állományrevízió.) Ugyancsak a hagyomány közvetítésének szándéka húzódik meg azokban a gondolatokban, amelyek az öncélú, pusztán kincsképző szándékkal létrehozott zárt magángyűjteményeket ostorozzák (Seneca, Petrarca, Richard de Burry), illetve azokban a törekvésekben, amelyek a közösségi használatú könyvtárak rendszerét alakították ki. Akár a humanista hagyományra (Lorenzo Medici és köre, Johannes Trithemius, Beatus Rhenanus stb.), akár a protestáns reformáció programjára is gondolhatunk (Luther: *An die Ratsherren aller Stätte*, 1524). A XVI. század sokak által ismert „*De bibliothecis*” című elméleti írásait sem gyakorló könyvtárosok írták (Angelo Decembrio, Fulvio Orsini, Melchior Gerlach, Justus Lipsius). Gyakran a könyvtárakról való gondolkodás igazi kultúr- illetve oktatáspolitikai eszmerendszerben jelent meg (Cyricus Spangenberg, Ericus Puteanus). Ezek az elméleti írások részben előkészítői voltak, részben az „ércnél maradandóbb” (*aere perennius*) emléket állítottak annak a művelődéspolitikai gyakorlatnak, amely az írott kultúra emlékeinek számbavételét, regisztrálását és megőrzését össze tudta kapcsolni a nemzeti kultúra ápolásával, illetve a háttérben mindig meghatározó hatalmi törekvésekkel (I. Ferenc, VIII. Henrik vagy II. Fülöp jó példaként említhetők).

Azok a tudósok, akik életművük jelentős részét könyvtárosként dolgozva hozták létre, természetesen módon fordultak a már a mai értelméhez közelítő biblioteconomia tudományához, pontosabban az általuk megfogalmazott gondolatok a mai könyvtártudomány első példáinak tekinthetők. Hugo Blotius a bécsi Császári Könyvtár őre, Szamosközy István levéltáros Gyulafehérváron, Gabriel Naudé pedig a Mazarin könyvtár megszervezője volt. A modern szakirodalom azonban a korai újkor információrobbanása, illetve médiumváltása után rendszert teremteni

próbáló generációk irányzatai közül a Polykarp Leyser, Conyers Middleton, Gottfried Wilhelm Leibniz nevével fémjelzettet tartja a ténylegesen már könyvtártudományi munkák megalkotóinak. E munkák alapvető – mostani előadásunk szempontjából fontos – gondolata a kulturális hagyománynak a könyvtárak által való megőrzése és hagyományozása.

A feltárás és a nyilvántartás szükségessége mentén alakult ki a historia litteraria tudománya valamennyi európai országban, így Magyarországon is. Bod Péter egyik feladata Bethlen Kata könyvtárának gondozása volt életének egy szakaszában, de valódi céljává mégiscsak a magyarországi alkotó emberek felmutatása vált, vagyis a Magyar Athénás megalkotása. A hatalmas dokumentumtömegben való tájékozódásra pedig kialakulnak üzleti oldalról a kiadói, a piaci és az aukciókatalógusok, tartalmi oldalról pedig a szakmai bibliográfiák (Possevino, Lipenius). A XVIII. század enciklopédista mozgalma így lezárt és összefoglalt egy korszakot. A nemzeti bibliográfiák rendszerének a kialakítása ezután kezdődött. A könyvtárosság története szempontjából ez az a korszak, amikor a szakmánk elindult egy tényleg önálló szakmává válás útján, de még hosszú ideig nem vetette fel azt a manapság sajnos már hangoztatott gondolatot, hogy a könyvtárosság önmagában vett szakma.

Ha a bibliográfia történetét a legtágabb értelemben – ide értve a katalógusok összeállítását, illetve kiadását is – vesszük, akkor ez a történet is az előbb néhány példával jelzett folyamatot követi. Alfredo Serrai közel 12 ezer oldalas összeállítását (Storia della bibliografia) lapozgatva megerősödik az a meggyőződés, hogy a bibliográfus szakma ugyanúgy nem létezik önmagában véve, mint megannyi más, napjaink szemlélete szerint pusztán vagy alapvetően szakmódszertani ismeretekkel művelhető foglalkozás (manager, pedagógus, könyvtáros, levéltáros, bibliográfus stb.) A legkiválóbb bibliográfiák összeállítói olyan szakemberek voltak, akik a bibliográfia tárgyát képező szakterületet jól ismerték, és könyvtárosként dolgoztak. Nemcsak azért, mert a könyvtárban az autopszia alapján történő bibliográfiai számbavétel lehetősége általában adott volt, hanem azért is, mert a könyvtáros munka egy meghatározott szemléletet kíván. A humán tudományok és a könyvtáros viszonya kicsit olyan, mint a természettudományok vagy az alkalmazott tudományok és a mérnök viszonya. A jó mérnök, a jó könyvtáros olyan mélységig ismeri az elméletet (és műveli is azt), amennyire az a gyakorlati munkájához szükséges. Az elméletnek a megvalósítást akadályozó hatása még nem érvényesül tevékenységükben, de a jó könyvtáros, a jó mérnök felkészült elméletileg is annyira, hogy a megvalósítás folyamán ne csupán pragmatikus és formálisan eredménycentrikus szemléletet alakítson ki magának.

Rátérve immár napjaink könyvtáros gondjaira, általánosságban tisztázni kell a hagyomány átörökítésének folyamatában a könyvtáros, a tudós, különösen a filológus, illetve a technológia gyártója és – gyakran – tulajdonosa viszonyát. A XV. századi információtechnológiai váltás hasonlítása a XX. század végihez – az analógia minden közhelyszerűsége ellenére – a filológiai munka lehetőségeit és szándékait tekintve is tanulságokat hordoz. Abban a dilemmában is mondandója lehet a jelenségek párhuzamba állításának, amely a filológus és a könyvtáros szakember vitáját okozza. Tagadhatatlan ugyanis, hogy a kulturális emlékezet frott vagy képi anyagának internetre helyezésekor a filológiai szakmák, a vállalkozások, továbbá a könyvtárosok más-más alapelvekből kiindulva teszik a dolgukat. A viták akkor

keletkeznek, ha az egyes szempontok keverednek, ha valaki a másik munkáját szeretné elvégezni, és azt rosszul teszi.

Annak ellenére, hogy előadásom e helyén csak a filológusokról és a könyvtárosokról beszélek, megjegyzem, hogy a két szakmai csoport vitája mögött a nevető harmadik, a kiadói és más vállalkozó szakemberek ugyancsak vitatható felelősséggel, vitatható minőséget létrehozva körülbástyázzák magukat olyan jogokkal, amelyek az előző két csoport érdemi munkáját is veszélyeztetik. Veszélyeztetik ugyanakkor azt az alapeszmét, amiért az internet létrejött: a tartalom és a korlátlan hozzáférés szabadságát.

Az internet ugyanis szabad és demokratikus! Egy XVI. századi inkvizítor kevés eszköztől félt volna jobban, mint attól, amelynek segítségével a vizsgálendő személyek szabadon érintkezhetnek, a vizsgálendő eszmék terjedésének pedig nincsenek technikai és technológiai korlátai. De ugyanez az inkvizítor kevés olyan eszköznek örült volna annyira, mint éppen ennek. Jó szervezéssel ugyanis az internethez kötődők kommunikációjának ellenőrzése kiválóan megoldható, az eszéközkhöz köthető jogok – privilégiumok, amelyek minden korban léteztek – pedig akár az agyomosást is lehetővé tehetik.

Éppen ezért napjaink az internethez – a modern könyvtári szolgáltatáshoz – kapcsolódó problémáinak egyik legjelentősebbike az, hogy milyen tartalmak válnak hozzáférhetővé és milyen gyorsan. A kultúrák valóban versenyhelyzetbe kerültek. Elvileg megvan a lehetősége a világ közös technikai civilizációja segítségével egy közös, a nemzeti kultúrákat meg nem szüntető világkultúra építésének. Kérdés maradt azonban az, hogy a közös kultúra mekkora hányadát képezik az egyes nemzeti hagyományok, illetve a kis (szegény) nemzetek öröksége. Túlzással azt is mondhatnánk, hogy a tényleges történelmi gyökereket nélkülöző civilizációs nagyhatalom számára most eljött az idő, hogy a hagyományos kultúrával bíró nemzetek fölé kerülhessen a maga civilizációs-kultúrájával. Kulturális értelemben is. A versenyhelyzet azonban kisebb térben is létezik. A Kárpát-medence kulturális örökségének megjelenítése terén is óriási a versenyfutás. Képzeljük el, hogy a mai Szlovákia területéről származó történelmi emlékek gyorsan, mint szlovák történelem és kultúra jelennek meg a világhálón. De ugyanez elmondható más magyar kulturális örökséget birtokló területekről is. Minden nemzet maga írja történelmét – hivatkozott Ceaucescu előszeretettel és vulgarizálva Marxra. Ma, ha élne a Kárpátok Génusza, akkor az internetes tartalomszolgáltatásnak is vezére lenne, hiszen most valóban lehet történelmet teremteni. A technológia adott, az eszközök léteznek, a kérdés a mozgósítható pénz mennyisége, illetve a kulturális hagyomány őrzőinek a felkészültsége és gyorsasága. (Csak zárójelben említem, hogy Romániában a világnyelveken megjelenő társadalomtudományi kiadványok száma ma is többszöröse a magyarországiénak.)

Ugyanígy méltánytalan lenne, ha a magyar szakemberek a teljes Kárpát-medence múltját magyarnak sajátítanák ki, és élve némely területen létező előnyükkel, a világhálón ebben a szellemben mutatnák meg világnyelven a terület múltját. A kis nemzeti kultúrák esélyei akkor lehetnek valóságok, ha összefogva, együttműködve dolgoznak az internet tartalomszolgáltatása bővítésében, ugyanazt a tartalmat csak egyszer jelenítik meg.

A gyorsaság másik záloga az együttműködés a könyvtárak, illetve a közgyűjtemények, a tudományos intézmények és a vállalkozások között. A könyvtáraknak,

illetve a könyvtárosoknak az egységes feldolgozási és leírási szempontokat és magukat a digitalizálásra váró dokumentumokat kell biztosítani. Továbbá azt a pártatlanságot, amely a válogatás nélküliségben, illetve a bármely adathordozón megjelent dokumentum változatlan digitalizált változatának előállításában áll.

A digitalizált változat előállításához pontosan tisztázni kell a minőségi követelményeket. Ezek a követelmények a szövegállapotról, a kép vagy a hang minőségére, a kutató általi használhatóságra stb. vonatkoznak. Utaljunk vissza e probléma kapcsán egyik előbbi gondolatunkra: amikor a könyvtáros mint a gyakorlat embere bármilyen internetes tartalomszolgáltatást végez, a maga gyakorlati szempontjait csak akkor tudja jól kialakítani, ha valamilyen szakma elméleti gondoljával is tisztában van, illetve annak a szakmának az elméleti szakembereivel folyamatosan együtt gondolkodik. A tartalomszolgáltatás tárgyát pedig lehetőleg úgy válassza meg, hogy saját, nem könyvtáros szakmai ismereteivel összhangban legyenek. Nagyon egyszerűen: ne akarjon valaki speciális történeti témában összefoglaló webes szolgáltatást nyújtani, ha történész képzettsége nincsen. És ez az állítás igaz bármelyik szakterületre is. Csak példaként: egy folyóirat digitális változata kínálhat bármennyi előnyt a kereshetőség oldaláról, ha nem derül ki a találatok oldalszáma, már ahol az illető találat az eredeti (papírra nyomtatott) dokumentumban szerepel. Ugyanígy, ha egy irodalmi alkotás digitális változatának helyesírását a mai helyesírás ellenőrző programokkal kijavítja valaki, akkor az író stílusát is megváltoztatja.

A digitalizálás mellett a kulturális örökség katalógusát (katalógusok, bibliográfiák, repertóriumok stb.) kell a könyvtárosoknak gondozniuk, amely akár egy egységes nemzeti bibliográfiai adatbázis formájában is megvalósulhatna. A könyvtárosoknak azonban tudomásul kell venniük azt az alapvető szempontot, hogy a kulturális örökség a számbavétel és a megőrzés mellett azért bízott rájuk, hogy azt a társadalom különböző rétegei, csoportjai különféle képpen használják is. A feldolgozás szempontja tehát nem lehet könyvtártudományi belügy. Szerencsésebb, ha az egyes tudományos intézmények, szakmai csoportok határozzák meg a feldolgozás szempontjait.

A vállalkozói szférával való együttműködés lényege pedig abban kell, hogy álljon, hogy a könyvtárak nem akarnak a technológia kialakításában élen járni, másrészt pedig abban, hogy a vállalkozások az egész ügyet nem kizárólag anyagi haszonszerzés eszközének tekintik. Ha ez kölcsönösen megvalósul, akkor az együttműködés zökkenőmentes lehet.

Napjainkban hagyományt átörökítő tevékenységében a modern technológia alkalmazásának szükségessége mellett egyre nagyobb szerepet játszik a humán alapkutatások jelentős részének a közgyűjteményekbe (könyvtár, levéltár, múzeum) való áttevődése. Furcsa paradoxon ez: a könyvtáros szakma a belső logikája okán bezárul, túlzottan belterjessé válik, ugyanakkor fel kell tudnia vállalnia azokat a hagyományos kutatásokat, amelyek kiszorulnak a történeti diszciplínákból azok el-elméletiesedése miatt. A közgyűjteményi szakmáknak a szolgáltatás modernizációja mentén módszertanilag tökéletesedniük kell, emellett a modernség jelszavával a tudományokból kiszoruló „elavultnak” számító tevékenységet is fel kell vállalniuk. Szerintem jól is van ez. Tulajdonképpen arról van szó, hogy a dokumentumok leírását kell szaktudományos ismeretekkel rendelkező könyvtárosoknak a felhasználó szakma által elvárt mélységig, részletességig bővíteni. Ezt követi a szövegkiadások

előkészítése. Ez a munka egyrészt filológiai, paleográfiai és szerkesztői, másrészt teljes mélységű szakmai ismereteket (korszakismeret, anyagismeret stb.) igényel. Nem várható el a könyvtárostól mindez, ezért is van szükség a folyamatos együttműködésre a különféle szakmák képviselőivel. Egy dolog azonban vitathatatlan e gondolati körben: a közgyűjtemények tudományos műhely jellegét tagadni botorság, legfeljebb az egyes intézmények személyi feltételeinek állapotáról lehet beszélgetést folytatni. A helytörténet például lassan kizárólag közgyűjteményekben, így könyvtárakban is művelt tevékenység.

Akkor tehát, amikor „Hagyományőrzés és modern szolgáltatás” címmel tartunk konferenciát, legyünk büszkék arra, hogy a könyvtáros szakma becsületének elvileg emelkednie kell. Az információt rejtő dokumentumokat mi őrizzük. Annyi derül ki ezekről, amennyit mi a feldolgozás során napvilágra hozunk. Az információs technológia és az eszközpark ugyan nincs a mi kezünkben, de tartalmi gazdagsága nagyban tőlünk is függ. Legyünk erre büszkék. Egy zsákutcába azonban nem szabad bemennünk: nem szabad versenyre kelni sem a technológia gyártóival, sem azokkal a tudományos körökkel, akiket végső soron minőségileg akarunk kiszolgálni. Az előzőek jobbakkal nálunk a technológia előállításában és használatában, utóbbiak pedig az információ tartalmát ismerik jobban. Az előadásom címében említett „bibliothecarius doctus” tanult mindkét szempontból. Az eszközöket rutinszerűen használja, alkalmazza, de birtokában van azoknak a tartalmi ismereteknek is, amelyek a kulturális hagyományt jelentik. A könyvtárosképzésben és a továbbképzés rendszerének kialakításában erre nagyon kell figyelnünk.

Monok István

Mennyivel tud többet és mást a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár mint...?*

Mint tudjuk, a könyveknek saját sorsuk van. A könyvtárak sorsa természetesen összefügg a könyvek sorsával, de több is, más is annál, mert a könyvtárat építő–használó ember környezetének tükré is.

Napjainkban a könyvtár történetének igazán izgalmas s talán – túlzás nélkül állíthatom – könyvtártörténeti pillanatait éljük meg azáltal, hogy végre megvalósul a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szakmai feltételrendszerének megújulása. A választott cím kipontozott része természetesen egyértelműen a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárat jelenti.

Ha felidézük, milyen út is vezetett napjainkig a főváros több mint százéves könyvtártörténetében, akkor arra a megállapításra jutunk, hogy Budapest számára a közkönyvtári ellátás mindig is fontos, nagy jelentőségű ügy volt. Említésre méltó érdekesség, hogy Budapest Székesfőváros Tanácsa 1918. július 9-én tartott ülésén

---

* A cikk a Magyar Könyvtárosok Egyesülete esztergomi vándorgyűlésén elhangzott előadás szerkesztett változata.